

תלמוד תורה כנגד כולם

היחס בין לימוד תורה לעולם המעשה בספרות התלמודית

עם ד"ר איילת הופמן ליבזון

שיעור 3: רבי שמעון בר יוחאי ומערת התורה

בבלי ברכות לה ע"ב

תנו רבנן: "ואספת דגנך" (דברים יא) מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: ("לא ימוש ספר התורה הזה מפיו" (יהושע א), יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך—הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל.

רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: "ועמדו זרים ורעו צאנכם" וגו' (ישעיה סא). ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: ואספת דגנך". ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: "ועבדת את אויבך" וגו' (דברים ח).

אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן.

אמר להו רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא.

בבלי שבת לג ע"ב

[א] הוה יתיב רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, הוה יתיב יהודה בן גרים גביהו. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהם של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו, לצרכם תקנו. תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהם, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שעלה - יעלה, יוסי ששתק - יגלה לצפרי, שמעון שגינה - יהרג.

[ב] אזל איהו ובריה טשו בי מדרשא. כל יומא הוה מייתי להו דביתיהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא, אמר ליה לבריה: נשים דעתן קלות עליהן, קמצערי לה ומגליא. אזלו טשו במערתא. איתרחיש להו ניסא ואיברו להו חרובא ועינא דמיא. הוו יתבי עד צוורא בחליא, ביומא יתבי וגרסי והוו משלחין מנייהו. לעידן צלויי נפקי ולבשי ומכסי ונפקי ומצלו והדר שלוחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו.

[ג] אותיבי במערתא תליסר שני. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן מודעיה לבר יוחי דאמית קיסר ובטל גזרתא? נפקו.

חזו אינשי דקא כרבי וזרעי. אמרין: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף.

יצתה בת קול ואמרה: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם!
אותיביה תריסר ירחי שתא. אמרי: משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש.

יצתה בת קול: צאו ממערתכם!

נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוה מסי רבי שמעון.

אמר לו: בני, דיי לעולם אני ואתה.

חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, וקרהיט ואזיל לבין השמשות.

אמר ליה: הני למה לך?

אמר ליה: לכבוד שבת.

אמר ליה: ותיסגי לך בחד?

אמר ליה: חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור.

אמר ליה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! {יתיב דעתייהו}.

[ד] שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה, נפיק לאפיה, עיילי לבי בניה. הוה קא אריך ליה דבשריה, חזיא דהוה ליה פילי בבשריה והוה קא בכי וקא נתרו דמעיה ומצערו ליה.

אמר לו: אוי לי שראיתך בכך!

אמר לו: אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך - לא מצאת בי כך. דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי חד קושיא - הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, ולבסוף כי הוה מקשי רבי פנחס קושיא - הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרים וארבעה פירוקי.

[ה] אמר: הואיל ואיתרחיש ניסא - אתקין מילתא, דכתיב "ויבא יעקב שלם עיר שכם" (בראשית לג), ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. "ויחן את פני העיר", אמר רב: מטבע תקן להם, ושמואל אמר: שווקים תקן להם, רבי יוחנן אמר: מרחצאות תקן להם.

אמר: איכא מילתא דלתקוני?

אמר ליה: איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה, ואיכא לכהני צערא לאקופי.

אמר: איכא דידע דאיתחזק טהרה הכא?

אמר ליה ההוא סבא: כאן וכאן קצץ בן עזאי תורמסי תרומה.

עבד איהו נמי, כל היכא דהוה קשי - טהריה, וכל היכא דהוה רפי - צייניה.

אמר ההוא סבא: טהר בן יוחי בית הקברות!

אמר לו: אילמלא לא הייתה עמנו, ואי נמי הייתה עמנו ולא נמנית עמנו - יפה אתה אומר. עכשיו שהייתה עמנו, יאמרו: זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכך? יהב ביה עינא, נח נפשיה.

נפק לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים. עדיין ישנו לזה בעולם? נתן עיניו בו, ועשאו גל של עצמות.

בבלי סוכה מה ע"ב

אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי - מיום שנברא העולם ועד עכשיו...

ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי: ראיתי בני עלייה והן מועטין, אם אלף הן - אני ובני מהן, אם מאה הם - אני ובני מהן, אם שנים הן - אני ובני הן.